

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Ratio formalis obiectiua est triplex: nimirum, quæ; propter quam, sub qua;
ex quarum coitione coalescit vnica forma obiecti in genere scibilis. Cap. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

præcipuum, & principaliter intentum quandoquidem illa, quæ absque habitudine, aut relatione ad aliud per se terminant habitudinem notitiæ actualis, siue habitualis, non secundariò, ac minus principaliter, sed æquè primò, atque aliud pertinent ad subiectum habitus.

Ratio formalis obiectiua est triplex, nimirum, quæ, propter quam, sub qua: ex quarum coitione coalescit vnica forma obiecti in genere scibilis.

CAPVT II.

I. **E**xplicata diuisione obiecti materialis, & propria ratione primarij, explicanda est deinceps ratio formalis eiusdem. Nam vt ait D. Thom. q. 2. de verit. art. 13. ad 6. habitus per se respicit formalem rationem obiecti potius, quam ipsum obiectum materiale; atque adeò, si ratio formalis tollatur, species habitus non manet. Porro ratio formalis obiecti dici potest forma, quæ subiectum indeterminatum ad diuersa genera scibilitatis ad vnā contrahit, ac determinat; ita, vt sub ea non, nisi secundum vnū modum specificum sit agnoscibile. Exempli causa, corpus animalis potest esse obiectum philosophiæ, ac medicinæ; verum si determinetur per varias rationes, & dicatur mobile, aut sanabile, iam contrahitur ad vnā speciem scibilitatis. Quatenus enim sanabile, non est subiectum philosophiæ naturalis, sed medicinæ: quatenus verò mobile præcisè abstrahendo à sanitate est subiectum philosophiæ, non medicinæ: & ita differentiæ illæ, mobile, ac sanabile, sunt rationes formales obiectiua, quæ additæ corpori, trahunt illud ad specificum modum scibilitatis. Tradita autem definitio competit rationi formali completæ, quæ ex triplici ratione partiali coalescit: dicuntur autem ratio formalis, *Quæ, propter quam, sub qua:* prima dicitur ratio formalis cognita, siue terminatiua; secunda motiua, siue ratio cognoscendi.

S. Thom.
Quid sit ratio formalis obiecti.

II.

Porro ratio formalis, *quæ*, nō est aliud, quam forma ipsa, siue ratio obiecti primarij constituens illud formaliter in eo esse, quod præcipuè scientia contemplatur: ita Aureolus, q. vltima prologi, art. 4. prima propositione. Capreolus, q. 3. art. 1. conclusionē 3. & art. 2. ad argumenta contra eandem conclusionem, q. 4. art. 1. conclu-

Aureol.

Capreol.

sione 3. Syluest. q. 1. Conflat, art. 12. Caiet. 1. p. q. 1. art. 3. §. *Ad eidentiam*. Lychetus, q. 3. prologi. §. *Ex his dictis*, & Canus lib. 12. de locis, cap. 3. Bonettus, lib. 1. metaph. c. 5. & Soncinas, qu. 3. prolog. conclusionē 4. qua ratione sanitas est ratio formalis, quæ nam est forma intrinseca primarij obiecti; qua sublata, quamuis manere sub alia ratione possit, non tamen manet id, quod est primarium obiectum medicinæ, nam præcisā sanitate à corpore animalis, manebit quidem corpus sub ratione entis; vel mobilis, & pertinere poterit ad obiectum metaphysicæ, vel philosophiæ naturalis, non tamen manet sub ratione formali medicinæ. Dixi esse formam obiecti primarij, quæ constituit ipsum formaliter in eo esse, quod scientia per se considerat: quoniam non est opus, vt constituat illud absolute in suo esse substantiali, sed modò constituet in substantiali, modò in accidentali: in essentiali constituit natura subiectum philosophiæ; est enim forma intrinseca entis naturalis, quod est primum obiectum illius: in accidentali constituit differentiam visualis lineam, cui accidit, vt sit visualis, & ex vtraque coalescit proprium obiectum perspectiua, nempe linea visualis. Itaque ratio formalis, *quæ*, siue in ratione rei accadat alteri, siue non, ipsi tamen primario subiecto, quatenus subiectum est, nequaquam accidit, sed est intrinseca ratione illius.

Ea verò non semper complet rationem formalem specificantem, ac distinguentem habitum: quoniam hæc ipsa ratio formalis *quæ* diuersimodè consideratur ob diuersa motiua, quibus intellectus inducitur ad assensum: vt patet in Theologia nostra, & beatorum: vtraque enim respicit eandem rationem formalem, *quæ*, nempe eandem rationem Deitatis: & nihilominus propter motiua, siue media diuersa habent obiectum formale ratione diuersum. Idcirco præter rationem formalem *quæ*, considerari debet ratio formalis *quæ*, seu propter quam intellectus determinatur ad assensum. Et ob hanc causam hæc ipsa ratio formalis, *quæ*, interdum reducitur ad obiectum materiale, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 1. ubi postquam statuit rationem formalem obiecti fidei esse primam veritatem reuelantem, cui fides innititur, tamquam medio, subdit: *Si verò consideremus materialiter ea; quibus fides assentit, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia: ex quibus constat ex sententia D. Thom. Deum pertinere ad obiectum materiale: & consequenter Deitatem, qua Deus consti-*

Syluest.
Caietan.
Lychet.
Canus.
Bonettus.
Soncinas.

III.

S. Thom.

Caietan.

tui concipitur a nobis, pertinere ad obiectum materiale, nec esse rationem formalem: quod dictum licet Caiet. longo commentario exponat, volens vt D. Thom. nõ neget Deitatem esse rationem formalem, nihilominus aperte continet id, quod dixi: facile tamen explicatur de ratione formali motiua, de qua D. Thom. loquitur eo loco: nam Deitas, vt est ratio obiectiua, quã fides ac Theologia contemplantur, non est ratio motiua, aut medium propter quod fidelis assentitur veritati reuelatæ: & ita habetur ex sententia D. Thom. rationem formalem, *quæ*, obiecti primi, ac præcipui comparatam rationi formali motiue habere se quasi materialiter. Vt enim infra dicam ex Caiet. obiectum potest considerari in genere rei, & in genere scibilis: & ratio formalis, *quæ*, constituit illud in genere rei, siue materiæ subiectæ: ratio formalis, *propter quam*, vel, *sub qua*, reponit in genere scibilis; & fieri potest, vt ratio aliqua conueniat denominatiue subiecto, vt quædam res est, & nihilominus sit intrinseca eidem, quatenus scibile est: & quoniam id, quod additur alteri, vt compleat id in aliquo genere, habet rationem formæ; id verò, cui additur, rationem materiæ, fit, vt ratio formalis, *quæ*, per comparisonem ad rationem formalem, *propter quam*, vel, *sub qua*, dicatur pertinere ad obiectum materiale. Verum quia comparata ad obiecta materialia, quæ terminant vt quod actus, & habitudinem totalis habitus, est forma constituens primum subiectum in ratione obiectiua, quam præcipue habitus respicit, idcirco etiam appellatur ratio formalis obiecti, & hoc attendit D. Thom. cùm i. p. q. i. art. 7. postquam statuit Deum esse subiectum Theologiæ, subdit: *Quidam verò attendentes ad ea, quæ in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secundum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiæ.* Ex quibus liquet ipsum voluisse assignare subiectum secundum propriam rationem. Itaque ratio, *quæ*, etiam dicitur formalis, quoniam, licet sola non sufficiat ad unitatem habitus, vel scientiæ, si tamen diuersa sit in primarijs obiectis, sufficit ad distinctionem.

IV.
Capreol.
S. Thom.
Capreolus.

Ratio formalis, *quæ*, siue, *propter quam*, vt vocat Capreol. citatus, siue per quam, vt loquitur S. Thom. 2. 2. quaest. i. art. i. & Capreol. in 3. d. 25. q. unica, art. 3. ad i. Aureoli contra primam conclusionem, est motiuum determinans intellectum ad certam speciem assensus. Etenim intellectus non fert vllum iudicium de veritate complexa absque ratione vera, vel apparente; & ita

iuxta diuersitatem rationis sequitur diuersitas assensus. Porro ratio propter quam mouetur intellectus, aut consideratur materialiter, aut formaliter, vt recte notat Syluester, q. i. citat. art. 10. circa solutionem ad secundum materialiter considerata, est res ipsa, vel veritas obiectiua: quam intellectus intelligit priusquam determinetur ad assensum: verbi gratia, quando mens iudicat hominem esse discursum, quia est animal rationale, ratio materialis obiectiua est definitio illa, siue res significata per illam propositionem, *homo est animal rationale*, formaliter consideratur; quando sumitur quatenus substat alij, atque alij cognitioni, vel lumini: verbi gratia, si illa eadem propositio consideretur nunc iudicata euidenter, ex terminis, nunc probabiliter ex ratione topica, vel fide humana, constituit aliud, atque aliud motiuum formaliter diuersum. Et quidem motiuum materiale in scientijs naturalibus sumitur ex ratione formali, *quæ*, vt constat ex doctrina Scoti superiore capite relata: ad quam etiam alludit Caiet. i. p. q. i. art. 3. §. *Ad eundem* Caietan. *ubi sic habet: Ratio formalis obiecti, vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passionibus illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione.* Si enim veritas omnis in scientia demonstrabilis pendet à ratione formali, *quæ*, primi, ac præcipui subiecti, ab ea sumi debent, saltem radicaliter, motiua materialia, & rationes assentiendi. Ab eadem quoque pendet idem motiuum formaliter sumptum, sed non ab illa sola, sed coniuncta cum lumine proportionato, ac sufficiente ad penetrandum motiuum obiectiuum: & ideo Theologi distinguunt habitus à vario lumine, sub quo mens tendit in obiectum: namque lumen diuersum gignit diuersam notitiam motiui materialis, quod sub diuersa notitia applicatum gignit actus, & habitus diuersæ rationis. Nam si principia, quibus continetur medium, siue motiuum assentiendi, cognoscantur ex terminis assensus conclusionis, est scientificus: si verò solum probabiliter credantur vera, assensus conclusionis erit opinatiuus: aliter enim mouent ac determinant intellectum principia euidenter cognita, aliter solum probabiliter credita. Quare, cùm assensus conclusionis non terminetur absolute ad illam, sed cum habitudine ad principia, ex quibus dependenter agnoscitur, ad quæ etiam per modum resolutionis, & reflexionis idem assensus terminatur, consequens est, vt pro varietate notitiæ, sub qua motiuum principij

Syluest.

Caietan.

contentum applicatur intellectui ad assensum conclusionis, ipse quoque assensus variatur. Et confirmatur. Quoniam obiectum, utpote re ipsa absens, & solum præsens intentionaliter per speciem sui, vel etiam notitiam antecedentem, ex qua posterior gignitur, per hæc instrumenta, tamquam semen, fecundat intellectum ad partem scientiæ, & cuiusvis agnitionis, quæ cogitatione, ac discursu parturitur, ut loquitur August. lib. 9. de Trinit. cap. ult. partus autem causæ indeterminata ad gignendas res specie diuersas à semine, habet principium suæ distinctionis, & specificationis: ideoque completum motuum, siue ratio formalis obiectiua, à qua sumitur distinctio habituum, est veritas obiectiua medijs sub diuerso lumine apprehensa, seu iudicata, & congruè propofita intellectui.

Augustin.

V.
S. Thom.
Caus.

Capreol.

Fides exigit,
ut sit non vi-
sum, opinio,
ut sit non cer-
tum.

Tertia ratio formalis dicta, *sub qua*, à D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 1. Caiet. Cano. ubi supra, & alijs, usurpatur ad declarandam totam rationem formalem distinctam à natura subiecti, siue ratione formali, *qua*: tamen à Capreolo q. 4. prologi, art. 2. ad argumenta Aureoli contra 5. & 6. conclusionem, & in 3. loco citato, & aliquibus recentioribus distinguitur à motiuo, siue ratione formali, *propter quam*, iuxta quam acceptionem nunc loquor. Est autem conditio aliqua requisita ex parte obiecti, sine qua nec potentiam mouere, nec eius actum terminare potest. Sunt autem plures eiusmodi conditiones ex parte obiecti. Hoc modo iuxta doctrinam D. Thom. & communem, fides exigit ex parte obiecti, ut sit non visum: opinio, ut sit non certum, scilicet ipsi, qui fidei, aut opinionis actum debet elicere: ideoque si quis habeat euidenciam naturalem, aut visionem obiecti alioquin reuelati, vel ratione topica, quam ipse habet in promptu, opinabilis, nequaquam circa illud poterit elicere actum fidei, vel opinionis. Non quia desit, obiectum materiale, aut ratio formalis, *qua*, ut patet: non item propterea quod desit motiuum: supponimus enim obiectum illud esse reuelatum, & videnti illud constare de reuelatione, hoc autem est motiuum credendi: habere item rationem probabilem, quæ suapte natura esset alioquin apta gignere assensum opinatiuum, nisi adesset notitia eiusdem obiecti euidens, ac certa, cum qua opinio coherere nequit; & ita haberet credendi, vel opinandi motiuum; & nihilominus ob defectum conditionis requisitæ ex parte obiecti ad eos actus, neutrum posset elicere. Nec mirum videri debet in actionibus intentionalibus inter-

uenire id, quod accidit in realibus: has enim per se notum est impediri ob aliquem defectum conditionis requisitæ ex parte passi, vel agentis, quamuis alioquin, & agens sit præditum agendi vi, & patiens aptum recipiendæ formæ, nisi deesset conditio, qualis in agentibus alteratiuis est approximatior. Ad hunc tertium modum rationis formalis, reducuntur pleraque à philosophis requisita ad obiecta formalia scientiarum: quæ tamen nec pertinent ad formam, siue rationem cognitam, neque ad motiuum: cuiusmodi sunt in obiectis naturalium scientiarum variæ abstractiones à materia: non enim hæ abstractiones sunt ratio ipsa formalis, quæ attingitur, aut motiuum, quo intellectus assentitur; sed conditiones necessariae ex parte obiecti, ut terminare possit actum huius, vel illius scientiæ.

Ex his tribus rationibus coalescit integra, ac perfecta ratio specifica obiecti cognoscibilis: quod, ut ait Caiet. 1. p. q. 1. ar. 3. quamuis in genere rei sit genus, potest esse species in genere obiecti scibilis, à quo habitus sumunt speciem, ac distinctionem. Hæc tamen sententia non placet aliquibus recentioribus negantibus scibile, vel cognoscibile posse pertinere ad rationem obiecti specificantem habitus, vel actus cognoscendi. Id verò probant primo. Quoniam eatenus obiectum dat speciem actibus, & potentijs, siue habitibus, quatenus hæc ad illud referuntur: non referuntur autem ad illud sumptum sub ratione scibilis, aut cognoscibilis: ergo scibilitas, siue cognoscibilitas per accidens se habet ad actus, & habitus, respectu quorum obiecta dicuntur cognoscibilia. Minor est Arist. 5. metaph. cap. 17. asserentis scientiam non referri ad scibile, ut scibile est; nec visum ad visibile, ut visibile est, sed ad res ipsas, quæ sciuntur, aut videntur: alioqui daretur circulus, & inanis repetitio in definitionibus: nam si scibile non dicitur, nisi per ordinem ad scientiam, id dicitur scibile, cuius est scientia: & rursus, si scientiam quis explicet, dicit scientiam esse eius, cuius est scientia. Secundo omne id, quod se habet ex parte obiecti specificantis, debet esse prius, quam actus, siue habitus, cui confert specificationem: quæ enim posteriora sunt, iam supponunt rem constitutam in suo esse, & proinde nequeunt speciem illi dare: scibilitas autem est posterior habitu, & actui, quo scitur obiectum; ergo non potest se habere ex parte obiecti specificantis. Assumptio patet, quoniam prius est scientiam terminari ad rem scitam, ut obiectum, quam rem denominari scibilem: scibile enim dicitur

VI.

Caietan.

Aristot.

id, cuius

id, cuius scientia esse potest, quia est relatiuum de genere eorum, quæ auctore Arist. ubi supra, dicuntur ad aliud, ex eo, quod alia dicuntur ad ipsa: & proinde non re, sed solo nomine sunt relatiua.

VII.

Caietan.

Oppositulâ defendit Caiet. i. p. q. i. ar. 3. §. *Ad euidentiâ*, ubi duplicem distinguit rationem formalem obiecti, alteram, quæ, alteram, *sub qua*: prior est, quæ attingitur ab habitu, siue actu, secundum quam obiectum constituitur in genere rei: posterior verò est talis modus abstrahendi, siue definiendi, secundum quem constituitur obiectum in genere scibilis, aut cognoscibilis: nam obiectum scientiæ pertinet ad duo genera, nempe ad genus rei, & genus scibilis, & posterius est velut passio prioris, ut patet ex secundo de Anima, ubi visibile ponitur passio coloris. Has autem duas rationes inter se distingui constat, quoniam multiplicata vna, non multiplicatur alia: etenim colores oēs in genere rei distinguuntur specie, in genere visibilis nequaquam: contra verò, Deus in genere rei est vna simplicissima essentia, in genere verò cognoscibilis pertinet ad diuersa genera: nam quatenus est scibilis per lumen naturale, est obiectum metaphysicæ: quatenus verò per lumen supernaturale reuelationis inuidentis, est obiectum fidei: denique quatenus per lumen gloriæ, est obiectum scientiæ beatæ: quare, cum ex obiecto in genere rei non sumatur species cognitionis, quippe cum res eadem terminare possit cognitiones specie distinctas, necessarium sumi debet ex obiecto in genere scibilis.

VIII.

S. Thom.

Hæc opinio non primùm à Caietano inuenta, neque doctrinæ D. Thomæ contraria est, quo nomine illam recentiores insimulant. Etenim D. Thom. i. 2. q. 54. art. 2. ad 1. asserit ea, quæ specie differunt, quatenus cōueniunt in vna ratione cognoscibilis, pertinere ad vnū habitum cognoscentem: nimirum, quando est eadē vtriusque cognoscendi ratio, ut ibidē explicat. Et lib. 1. Poster. Lect. 15. & 17. constituit eadē illa duo genera nempe prædicamentale, siue entitatum, & genus scibilis: eodemque modo loquitur opusculo 70. q. 5. art. 1. ubi docet scientias distinguendas per differentias scibilis, ut scibile est, & i. p. q. i. art. 1. ad 2. ait diuersam rationē cognoscibilis inducere scientiarum diuersitatem: & 1. Poster. Lect. 41. fusiùs docet materiale diuersitatem obiecti non diuersificare habitum scientificum, sed formalem rationem scibilis, quæ sumitur à principiis: & ita hanc ipsam opinionem tamquā sententiam D. Thom. sequitur Capreol. q. 4. prologi, art. 1. conclu-

sione 3. & 6. & art. 2. ad argumenta contra 5. & 6. conclusionem, Ferrar. lib. 2. contra gentes, c. 4. Syluest. q. 1. cit. art. 10. ad 2. art. 12. & 16. & Canus ubi supra. Quæ ut rectè percipiatur obseruandum est, scibile sumi posse prout solum significat denominationem quandā extrinsecam à potentia, siue habitu, cuius actus terminat: qua ratione non est prius potentia, vel habitu: nam quemadmodum non est prius obiectum cognosci, vel intelligi, quàm sit actualis cognitio, vel intellectio, quæ est forma, à qua illud extrinsecè denominatur cognitum: ita non est prior aptitudo passiva obiecti, ut terminet actum cognoscendi, & ab eo denominetur cognitum, quam sit potentia completa ad cognoscendum. Et quidem scibile ita acceptum, non est ratio formalis specificans actus, vel habitus, ut per se patet; quoniam non est prius ipsidem. Et quoniam recentiores iuxta hanc acceptionem intellexerunt sententiam Caietani, ab eius, imò D. Thomæ, & vera sententia discesserunt. Verum ea scibilis acceptio non est, quam Doctores usurpant, quādo asserunt à ratione formali scibilis desumendam naturam, & speciem habituum intellectualium, sed alia longè diuersa, quæ antecedit actus, & habitus.

IX.

Ut verò id cōmodiùs explicetur animaduertendū est obiectum habere duas habitudines ad actus, vel habitus, qui circa ipsum versantur, nimirum principij, ac termini: termini, prout actus vltimò ad obiectum terminatur: principij, quia ab ipso, tamquā à primo motore incipit omnis actio cognoscendi. Ut enim rectè docet Scotus, q. 3. prologi. §. *Contra istud*, & Bassolis. q. etiā Bassol. 3. art. 1. §. *Secundo ad finem*; Aquilanus q. 2. art. 1. in fine, obiectum comparatur ad potentiam tamquā motuum, siue actuum ad passum, ad actum verò cognoscendi tamquā causa ad effectum: prima acceptio sumpta est à ratione termini, & ideo nihil mirum, si scibile, ita sumptum non sit ratio specificatiua obiecti: posterior verò, de qua nunc est sermo, sumitur ab obiecto, quatenus est principium, siue causa actus. Etenim potentia oēs cognoscentes creatæ sunt passivæ, & prodire nequeunt in actum secundum, quin prius ex pura potentia in genere cognoscibili reducantur ad actum primum: hæc autē reductio fit ab obiecto per sui speciem; & interuentu eius per consequentes notitias simplices, vel complexas per se requisitas ad vltiorē notitiam. Nam quemadmodum potētia nudè sumpta, est solum in potentia, & non in actu ad simplicem apprehensionem obiecti, ita etiam ante simplicem apprehensionē terminorum, quali

opus est ad assensum eundem principiorum, non est constituta in actu primo completo, ut prodeat in actu secundum assensum principiorum, neque ante horum assensum eundem est in actu completo ad assensum scientificum conclusionis. Et quemadmodum obiectum mediante specie gignit primam apprehensionem, ita huius interuentu simul cum intellectu est causa assensus principiorum, & per hos assensus geniti discursu demonstratio: ergo, sicut primæ apprehensionis specificatio sumitur ab obiecto per speciem sui determinante potentiam de se indifferentem ad notitiam huius speciei, ita ab eodem sub rationibus motiuis desumenda est specificatio actuum sequentium. Quæ est sententia D. Thom. in 3. d. 24. q. 1. ar. 1. quæstiuncula 1. Ait enim: *Quia vnumquodq; agit secundum quod est actu, & per suam formam; obiectum autem est actuum in virtutibus passiuis.* hoc est, potentijs vitalibus, quas appellat virtutes passiuas, *Idem ratio obiecti, ad quæ habet proportionem potentia passiuæ, est illud, quod est formale in obiecto.* Ex quibus verbis colligitur rationem, siue formam, qua obiectum constituitur in genere scibilis, esse illam, secundum quam est aptum agere in potentiam mouendo, ac determinando illam ad hanc, vel illam cognitionis speciem. Quod magis declarat in 3. d. 33. q. 1. ar. 1. quæstiuncula 1. his verbis. *In speculatiuis diuersitas materia, secundum quod est determinabilis per diuersa media, & principia, ex quibus est facilitas considerationis, facit diuersas scientias.* Ex quibus Capreolus, ubi supra ante quartam conclusionem, concludit de sententia D. Thom. rationem scibilis, ex qua scientiæ specificantur, sumi ex medio, siue principio. Idem docet Bonauent. in 3. d. 23. art. 1. q. 3. ad 1. & vltimum, asserens actus, & habitus diuersificari penes obiecta, non ut solum sumuntur materialiter, sed prout habent rationem motiui, & Scot. in 1. d. 3. q. 3. §. *Ad rationes*, ubi, *Rationem*, inquit, *obiecti dico esse illam formam, secundum quam obiectum est motuum potentia*, & in simili materia de habitu charitatis idem docet in 3. d. 27. q. vnica, ar. 2. Fundamentum huius sententiæ est, quoniam scibilitas actiua subiecti, non est forma ipsa, aut entitas essentialis ipsius nudè sumpta, sed sub diuersa ratione agendi, aut mouendi considerata: sub ea verò habet vim completam determinandi intellectum ad vnā potius speciem notitiæ, quam ad alteram: ea verò sublata non habet: ergo à determinata ratione scibilitatis obiecti superaddita naturæ subiecti, sumitur species, ac distinctio actuum, atque habituum intellectualium. Et quamuis hæc nomina, *scibile*, & *scibilitas*, signifi-

care videantur solā aptitudinem obiectiuam ad terminandum actus scientiæ, tamen quoniam hæc aptitudo radicaliter fundatur in vi actiua obiecti ad mouendam potentiam, idcirco vtrique respectui significando accommodata sunt: nec nouum est inter philosophos, ac Theologos usurpare similia vocabula ad significandā vim effectiuam; nā species emissas ab obiecto ad potentias sentiendi appellare solent sensibiles; intelligibiles autem eas, quæ virtute intellectus agētis à phantasmatis abstrahuntur. Ita verò non appellantur ab aptitudine passiuæ, ut sentiantur, vel intelligantur, nā sensibiles iuxta veriorē sententiam non agnoscuntur à sensibus externis, intelligibiles autē licet ab intellectu percipiantur, non per se primo dicuntur intelligibiles in ordine ad se, verum in ordine ad obiectum, quod reddunt actu intelligibile: sic itaque appellantur ex vi actiua, quam conferunt potentijs ad obiectorum cognitionem: & hac eadem ratione obiecta dicuntur scibilia, ex vi, quā habent, ut moueant, ac determinent potentias ad sui ipsorum cognitionem.

Ad secundum argumentum neganda est assumptio; quā auctoritas Aristotelis minime probat, imò ex eo loco colligitur oppositum: nā in principio capituli Arist. scibile numerauit inter relatiua tertij generis: postea verò in fine capitis, ait ea que pertinent ad duo priora genera, dici relatiua eo, quod ipsa sint ad aliud, non verò ex eo, quod aliud sit ad ipsa: deinde verò addit, *Mensurabile autem, & scibile, & intelligibile eo, quod aliud ad aliud dicitur.* Ex quibus verbis constat scibile idem inter relatiua numerari, quia scientia est ad ipsum: & hoc modo intellexit philosophum D. Thomas, q. 7. de potentia, art. 10. ad 5. nā in argumento simpliciter opponit scientiā referri ad scibile realiter de sententia Philosophi 5. metaph. atque adeo Deum ratione scientiæ habere relationem realem ad creaturas. Si verò hoc falsum crederet, absolute negaret, quod non facit, sed assignat discrimen inter scientiam Dei & nostram: quia scientia Dei est causa, & mensura rerum: res autem sunt causa, & mensuræ scientiæ nostræ: & idem scientia Dei non refertur realiter ad res, nostra verò maxime idem quod docuerat in corp. ar. Neque verum est, quod in argumento obijcitur, scientiam non referri ad scibile: nā Arist. ait scibile esse ex eo genere relatorum, quæ talia dicuntur ex eo, quod aliud dicatur ad ipsa: nihil autem est, quod dicatur ad scibile sub ratione scibilis, quam scientia. Neque ex hoc sequitur inanis repetitio, nā scibile dicitur, cuius est scientia, in qua explicatione

scientia

S. Thom.

Capreol.

Bonauent.

Scot.

X.
Aristot.

S. Thom.

scientia dicitur ad scibile; n. vero deinde
quaratur, quid sit scientia, iam explicari
nō debet per scibile; tunc enim cōmittitur
nugatio. Et hic est planus sensus Arist. Sed
hæc relinquam philosophis exactius de-
claranda. Adde verò ad solutionem argu-
menti, tametsi scientia referatur ad ipsum
obiectum materiale, tamen, cum id ita
sumptum, sit aptum terminare varias habi-
tudines, opus esse exquirere propriam ra-
tionē dependentiæ, ac terminationis scien-
tiæ ad illud: hæc autem est scibilitas actiua,
qua id constituitur in certa, ac determina-
ta specie rationis formalis obiectiue. Se-
cundi argumēti assumptio quoque negan-
da est: ad probationē negandū est antecede-
dens, nam quomodo cumque scibile sumat-
ur, falsum est scientiā prius ad ipsum actu
terminari, quā id sit scibile: & in primis, si
sumatur prout solum dicit aptitudinē pas-
siuam, vt intelligatur; etenim, vt ait D.
Thom. i. p. q. 13. art. 7. ad 6. *sciri est simul na-
tura cum scientia: at verò scibile prius natura est,
quā sciri*: omnis enim aptitudo est prior
actu, ad quē dicit nō repugnantiam: atque
adeo erit etiam prius natura, quā sit scien-
tia, & ad ipsum terminetur. Si verò suma-
tur in secūda acceptione, qua inuoluit acti-
uam causalitatem scientiæ, res est perspicua,
cum omnis causa sit prior effectu. Ad con-
firmationem sumptā ex Arist. respondeo
in primis auctore huius argumenti secum
pugnare: nam superius dixerat scientiam
nō esse relatiuum ad scibile, modò verò ex
ipsius Arist. dictis colligit oppositum. De-
inde respondeo, etsi scibile nō esset relati-
uum reale, de quo Philosophi diuersa sen-
tiunt, sed solum secundum dici, & modus
explicandi scientiam ad ipsum sumatur ex
determinatione extrinseca, iuxta priorem
acceptionē, nō proinde sequi carere ipsum
vi actiua determinandi intellectum, & spe-
cificandi habitus ipsius: quē importatur se-
cunda acceptione, & in qua consistit ratio
formalis subiecti in genere scibilis.

Subiectum attributionis Theologiæ,
non est actus meritorius, aut
res vili creatura.

CAPVT III.

I. **E**Xpositis terminis, ad rem veniamus.
Incipiam verò ab obiecto materiali
primario, excludendo prius opiniones fal-
sas, vt deinde veram statuam. In primis ex-
cludenda est sententia cuiusdā Roddento-
nis, quam refert, & impugnat Toletan. q.
7. prologi, art. 3. contra tertiam conclu-
sionem, asserentis habitum Theologicum
nullum habere subiectum, sed terminum

tantum, cui inhaeret, quia non est habitus
cognitiuus. Quod fundamentū inane est:
nam si per habitum cognitiuum intelligit
iudicatum, qui sit causa assensus, falsum
assumit, vt tractatu i. cap. 8. ostendi: si ve-
rò intelligit euidentem, verum dicit, sed
nihil concludit; ad rationem enim subiecti
non requiritur euidentia: sed solum vt ali-
quid de ipso affirmetur, vel negetur. Re-
iecta hac sententiā duæ aliæ se offerunt, quæ
statuunt præcipuum subiectum Theolo-
giæ rem creatam: altera est Hugonis Victor-
rini in prologo lib. i. de sacramentis cap. 2.
asserentis esse opera restaurationis; altera
Durandi volentis, vt sit actus meritorius:
quæ ferè in idem recidunt; nam, quamuis
opera restaurationis latius pateant, quā
actus meritorius, hic tamen, & illa sunt res
creatæ, & effectus Dei, non Deus. Et ita
conueniunt quatenus creaturam consti-
tuunt subiectum Theologiæ, & ipsdem fe-
rè rationib⁹ probari possunt: & ideo omis-
sa sententia Hugonis, de opinione Duran-
di dicam, ex cuius confutatione poterit
Hugonis sententia confutari.

Porro Durandus q. 5. prologi iuxta va-
rietatem habituum Theologicorum as-
signat obiecta: tres autē habitus agnoscit,
primum fidei, secundum declaratiuum sa-
cræ Scripturæ, tertium deductiuum con-
clusionum ex reuelatis. Et primi, atque
postremi subiectum ait esse opus merito-
rium, seu actus salutares ordinabiles ad
beatitudinē, secundi verò Deum. Priorem
partē suadet à nu. 9. vsque ad vndecimum.
Primò illud est subiectum cuiusvis doctri-
næ, cuius cognitio est finis proximus eius-
dem: sacræ verò doctrinæ finis proximus
est actus meritorius: ergo & subiectum.
Maiorem propositionem explicat: quo-
niam, licet scientia practica habeat alium
finē simpliciter à cognitione obiecti, non
tamen habet alium proximū: speculatiuæ
autē idē est finis simpliciter, ac proximus.
Sic explicatam probat: quoniam in omni
doctrina cognitio subiecti secundum se, &
secundum ea, quæ ei attribuuntur, queritur
tanquam finis proximus. Assumptionem
suadet ex sententia Pauli 2. ad Timoth. 3.
*Omnis doctrina diuinitus inspirata utilis est
ad docendum, ad arguendum, ad corrigen-
dum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus
sit homo Dei ad omne opus bonum instructus:*
ex quo patet instructionem de bono ope-
re, quod est actus meritorius vitæ æternæ,
esse finem saltem proximum sacræ doctri-
næ: nihil enim dicitur vtile, nisi in ordine
ad finem. Secundò, id est, subiectū doctri-
næ, quod primò, ac præcipuè in ea confi-

Hug. Victor.

Durand.

II.

Actus meri-
torius quo-
modo Theo-
logiæ sub-
iectum.

2. ad Tim. 3.